

kapcsolatos és a mecénási szereppel összefüggő közhelyeket. A könyv főrészeiben olvasható idézeteken túl a *Mellékletben* található példatár bővebb válogatást ad közre, lényegében megtartva az ismertett csopontosítást. Pesti nagyon helyesen mai helyesírásban, de az eredeti szöveghez híven írta át a régi magyar szövegrészleteket.

A főrész utolsó nagy egysége a magyar irodalom támogatási rendszerét mutatja be az ajánlólevelek segítségével 1601 és 1655 között. Itt kapunk képet a patrónusokról, a támogatás formáiról, a támogatott művek műfaji sajátosságairól – egyszerűen arról, hogy az adott korszakban ki kit és miért patronált. A *Mellékletben* ehhez a fejezethez táblázatos áttekintést is talál az olvasó, amely a főszöveg kategorizálását követve közli az ajánlások címzettjeit és az általuk támogatott művek *RMNy* számát. Sajnos külföldi patrónusokról – így a Szenci Molnár Albertet támogató és a főszövegben – igaz nem ebben a fejezetben – továbbá a toposzgyűjteményben is említett Móríc hesseni fejedelem és IV. Pfalzi Frigyes nem szerepel a *Világi patronátus – egyéni patrónusok* kategórián belül nagyon helyesen külön tárgyalta *Fejedelmek* alfejezetben.

Pesti Brigitta statisztikai adatokkal és ami még ennél is fontosabb, jól kiválasztott, találó szöveganyaggal reprezentált kutatási eredményeit itt nincs mód ismertetni. Egészen biztos vagyok abban, hogy a régi magyar művelődéstörténettel foglalkozó kutatók nagy haszonnal fogják használni. Reméljük, hogy hamarosan lesz folytatása is. A további kutatómunkát elsősorban a most megjelent rendkívül informatív, jól dokumentált könyv szerzőjétől várjuk, de bízom abban, hogy lesznek hasonlóan magas színvonalon és eredményesen működő követői is. Jó lenne időben visszafelé is kiterjeszteni a vizsgálódásokat a 16. századra, illetve előre felé a 18. század végéig. Továbbá, miként azt a szöveg nélküli ajánlások számának növekedése is bizonyítja egyes műfajokban, nem lehet a latin, a német, sőt a biblikus cseh nyelvű ajánlólevelek hasonlóan részletes irodalomszociológiai és retorikai elemzése nélkül általános képet kialakítanunk a magyarországi ajánlólevelek retorikájáról. Különösen a latin nyelvűek elemzését tartom nagyon fontosnak, hiszen

azon növekedett fel a nemzeti nyelvű. Érdekes lenne azonos szerzőnek latinul és nemzeti nyelven írott szövegeit ebben a műfajban összevetni. Vajon azonos módon szerkeszti a különböző nyelvű szövegeket? Milyen toposzokat használ? – és a kérdéseket még lehetne szaporítani.

Az ajánlólevelek mellett a jövő kutatóinak az előszavakkal vagy a könyv végére került paratextusokkal is foglalkozniuk kellene. Példaképpen legyen szabad újra Szenci Molnár Albertre utalnom. Kálvin-fordításának utolsó lapján jegyezte fel azoknak nevét, akiknek „Isten után kegyelmes és atyafiúi szeretetből nyújtott segedelmekkel vihette véghez ez ilyen munkát” (*Szenci Molnár Albert költői művei*, sajtó alá rend. Stoll Béla, Budapest, 1971 [Régi Magyar Költők Tára, XVII. század, 6], 499–500). A felsorolás Bethlen Gábor és Károlyi Zsuzsanna, német fejedelmek, németországi hugenotta egyházak lelkészei, pataki és nagyszombati polgárok és peregrináló diákok nevét – összesen mintegy 70-et – tartalmazza, továbbá megnevez 12 németalföldi várost is, amelyek előljárói Szenci Molnár segítségére voltak. Az ilyen, szinte példátlan hazai és nemzetközi összefogás vagy akár naplókából, levéltári forrásokból is kiszűrt információk nem maradhatnak ki abból a végső nagy összefoglalásból, amely a hazai mecénatúra történetéről fog szólni. Ebbe az irányba a kezdő lépést Pesti Brigitta könyve már magas színvonalon megtette.

P. VÁSÁRHELYI JUDIT

Magyar könyvtártörténeti kronológia. 4. kötet, 2008–2010, Pótlások, javítások, 996–2007. Összeállította Gerő Gyula, A szerkesztésben közreműködött Rácz Ágnes, Bp., OSZK, 2014, 428 p.

Újabban egyre gyakrabban lehet hallani a levéltár, a múzeum, illetve a könyvtár együttes megnevezésére a közgyűjtemény helyett az angol „memory institutions” magyar megfelelőjeként a „memória-intézmények”, a „memória intézményei” vagy az „emlékezet intézményei” kifejezést. A hagyományos értelemben valóban mindhárom intézménynek alapvetően a közösségi emlékezet írott, tárgyi, illetve nyomtatott

vagy audiovizuális, illetve e-dokumentumainak gyűjtése, őrzése és kutathatóvá tétele a feladata. Közülük a könyvtár nem kizárólag archívum, mivel dokumentumainak használatá révén nemcsak kultúráközvetítő, hanem kultúraformáló, tudatformáló intézmény is. Létrejötté, működése, hatása a közösség művelődéstörténetének részét képezi. E történet narratívájának alapja, váza egy eseménysor, amelyre támaszkodva bemutathatóak, értékelhetőek a folyamatok, feltárhatóak az összefüggések. Egy ilyen eseménytár, egy ilyen kronológia hatékony ismeretközlésként is funkcionálhat addig is, amíg egy történeti feloldozás meg nem születik.

A világban viszonylag elég sok könyvtár összeállította és közzétette (többnyire a honlapján) történetének fontosabb dátumait. A könyvtári, könyvtárosi egyesületek (ALA, AIB, MKE) működéséről is közreadtak önállóan vagy rész-közleményként kronológiát. A könyvtárosság történetéről néhány általános eseménynaptár is készült. Ilyen a John Leonard Thornton által összeállított *The chronology of librarianship* című, Londonban, 1941-ben megjelent mű, amely Asszurbanipál könyvtárától kezdve az 1938. évig tartalmazza a legfontosabb dátumokhoz köthető történéseket. Magyarországi vonatkozások is találhatók az események között: Mátyás király Corvina könyvtára (1443–90), az Egyetemi Könyvtár alapítása (1635) és a gróf Széchényi Ferenc által alapított Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára (1802). Egy másik, Kr. u. 100-tól 1959-ig terjedő összeállítás, Josephine Metcalfé Smith munkájaként az Egyesült Államokban, 1968-ban, *A chronology of librarianship* címmel jelent meg (Metuchen, Scarecrow Press). Eseményeinek többsége amerikai, és bár közül olyan dátumokat is, amelyek európai, ázsiai országokhoz kötődnek, de magyar vonatkozás nem található ezek között. Található viszont két adat e kötet folytatásában (WILHITE, Jeffrey M., *A chronology of librarianship, 1960–2000*, Lanham, Scarecrow Press, 2009): az 1972-es budapesti IFLA közgyűlés és 1978-ban a Magyar Nemzeti Bibliográfia, Könyvek Bibliográfiájának számítógépes megjelenése.

Ugyanakkor olyan kronológiát, amely egy ország könyvtári világának teljességét foglal-

ja magába, hiába keresünk külföldi nemzeti könyvtárak online katalógusában. Úgy tűnik, hogy ebben a kategóriában unikumnak számít a magyarországi könyvtárosság kronológiája, amelyet 2009-es kiadási évvel jelentett meg az Országos Széchényi Könyvtár. A Gerő Gyula által összeállított eseménynaptár, amely a pannonhalmi bencés monostor könyvtárának a szerzet megalapításának kezdő évétől 2007. december 31-ig húsz témakörben több mint 16 ezer eseményről és csaknem 4700 személyről, továbbá 3050 intézményről, szervezetről, közületről, vállalkozásról stb. közöl tömören megfogalmazott információt dátumhoz kötött időrendben. A nagyalakú kiadvány első és második kötetének 960 oldalas kronológia részét harmadikként 357 oldalas mutatókövet követi. A recenzorok impozáns múltidéző adattárként, a könyvtárügy valamennyi szereplője számára fontos és alapvető kézikönyvként értékelték. A *Magyar Könyvszemle*ben Pogány György mutatta be, értékelté a folyóirat 2011. évi 3. számában. Ismertetését a recenzor azzal zárta, hogy: „Nem vitás, hogy sok évtizedes szakmai működésének megkoronázása a mű közreadása, de remélhetően lesz energiája és kitarása a kronológia folytatásához [...]”

Nos, a kilencvenedik évét járó Gerő Gyulának volt még energiája és kitarása: tovább folytatta kronológiáját. Az új összeállítás – nevezetesen az 2008. január 1-jétől 2010. december 31-ig terjedő időszak eseményei, valamint a korábbi kötetek pótlásai és javításai – a mű negyedik köteteként, 2014 őszén jelent meg, szintén az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában. A magyar, illetve az angol nyelvű előszó-ból megtudjuk, hogy ennek a negyedik kötetnek eseményei ugyanannak a húsz témakörnek alapján lettek kiválogatva, mint előzménye. Ilyen témakör a jogi szabályozás, az irányító szervek és működésük; az egyes könyvtárak alapítása, szervezeti változása, névfelvétele vagy névváltoztatása, esetleg megszűnése; a könyvtárakat ért havaria-esetek (földrengés, árvíz, tűz, betörés, baleset és hasonló); építkezések, bővítések; vezetőkre, illetve jeles könyvtárosokra vonatkozó információk; az egyetemi, főiskolai könyvtáros képzés; országos, illetve regionális

tanácskozások, továbbképzések, tanfolyamok; könyvtárak szereplése rádió- és tv-műsorokban; jelentős és értékes könyvtári tárgyú monografikus vagy időszaki kiadványok; könyvtári mozgalmak, egyesületek, nagyrendezvények és végül bekerültek – egyedi elbírálás alapján – egyéb, itt fel nem sorolt események is.

A három év könyvtári eseményeit 1247 leírás tartalmazza, azonos elrendezésben (kéthasábos tördelésben dátum és rövid leírás) mint az előzmény kötetekéi. Ebben a három évben összesen 1096 nap volt, és bár nem szerepel az eseménysorban minden egyes nap, a többség abból adódik, hogy az azonos napra eső, egymástól független események külön-külön tételként szerepelnek. Az adatok jelen esetben is hivatkozás nélküliek, de Gerő Gyula precizításra törekvését személyesen is tapasztalva, nyugodtan állíthatjuk, hogy megbízható pontosságúak. Mellesleg innen tudhatjuk meg azt is, hogy a kronológia első három kötete valójában 2010. február 1-jén jelent meg, tehát nem címdalán feltüntetett 2009-ben.

A három év kronológiáját követő, a *Pótlások és javítások a Magyar könyvtártörténeti kronológia 1996–2007. c. kiadvány kötetéhez* című rész az 1448 körül idővel, az első teljes egészében magyar nyelven írott könyv keletkezési idejével indul. Ez egy pótlólagos adat, nem szerepel az első kötetben. Ilyen pótlás a viszonylag kevésbé feltárt 1945 előtti időszakból összesen 416 szerepel. A huszadik század későbbi éveire vonatkozóan kiegészültek például az egykori járási könyvtárak korábban hiányzó adatai vagy a megyei kórházi könyvtárhálózat létrejöttének, történetének (illetve felszámolásának) eseményei. Ezekkel a kiegészítésekkel az eseményleírások száma együttesen 18 830-ra emelkedett. Az ebben a részben közölt javító tételek többsége adat-, illetve szövegkiegészítés (tehát további információk közlése), de – ami ilyen óriási terjedelmű és több mint egy évezredet átfogó munkánál elkerülhetetlen – találunk adatok és szövegek helyesbítését is. A kiegészítéseknél, illetve helyesbítéseknél megjegyzésként minden esetben közlésre került az, hogy a *Kronológia* melyik kötetének, hányadik oldalán található a módosítandó tétel.

Ezt a részt – még a kötetben alkalmazott rövidítések feloldása előtt – egy négyoldalas táblázat követi. A Somogyi József által készített összeállítás 63 hazai nagykönyvtár, könyvtáros munkakörben dolgozó 2896 munkatársára vonatkozóan közöl összesített képesítési adatokat a 2010. december 31-i állapot alapján.

A kötet kronológiai részét a személynevek, majd az intézmények, szervezetek, települések, földrajzi egységek, ezt követően pedig a tárgymutató zárja. A mutatótételek, hasonlóan az előzményhez, az esemény dátumához utalnak. Ha a mutatók tételeiben a 1996–2007-es és a 2008–2010-es évkörre vonatkozóan is vannak hivatkozások, akkor a közölt dátumok egységes időrendben találhatóak, s a két évkört tipográfiai jel különíti el.

A negyedik kötetet a *A magyar könyvtártörténeti kronológiában említett kiadványok bibliográfiája* című fejezet zárja. Egy bibliográfia szerkezetét, tételeinek formátumát és adattartalmát mindig a funkciója határozza meg. A Rácz Ágnes által összeállított bibliográfia minden vonatkozásban betölti feladatát. A megjelenési évek szerint, azon belül a szerzők, illetve a címek szerint besorolt tételek azoknak a kiadványoknak a részletes, pontos leírásai, amelyek a Kronológiában többnyire csak a címük szerint szerepelnek. Ha a tényleges megjelenési év eltért a kiadványban közölt évtől, akkor a szögletes zárójelben közölt valódi megjelenési év vált az elsődleges besorolási szemponttá.

A tételek formátumának kialakításakor el kellett tekinteni az ISBD alapú, teljes leírást tartalmazó bibliográfiai rekordok közlésétől, mivel ezzel jelentősen megnövekedett volna a kiadvány terjedelme. A szerkesztő költségtagarékos, egyedi, a kiadvány céljának legmegfelelőbb megoldásokat alkalmazott. Nem szerepelnek a kiemelt besorolási adatok. Elmaradt a szóközzel közlendő, adatsoportokat, adatelemeket jelölő központosítási jelek nagy része, illetve mással lett helyettesítve. Szerzős művek esetében a szerző(k) neve a leírás elejére került és egy – a magyar helyesírási szabályzat szerint közölt – kettőspont után következik a mű címe: a leírásban tehát nem ismétlődik meg szerzőségi közlésként a szerző(k) neve. A központosítási

jel elhagyása következtében nagy kezdőbetűs lett az alcím, és szintén a helyesírási szabályzatunk általános előírása szerint szerepelnek nagy kezdőbetűvel az újságok, a folyóiratok és az évkönyvek címének szavai. A kiadványok azonosító számának (ISBN, ISSN) elhagyása szintén a terjedelmet csökkentette. Mindezekről a tételek előtti szöveges magyarázatból tájékozódhatunk, amely az adatelemek megnevezésével egy-egy mintát is közöl a könyvekről, valamint az időszaki kiadványokról.

Az összesen 2541 tétel Andreas Hess 1473-as *Chronica Hungarorum* című nyomtatványával kezdődik. Számuk 1949-ig együttesen 447 kiadvány, az ötvenes évektől pedig az alábbi táblázat szerint alakul évtizedenként a Kronológiában említett kiadványok száma:

1950-es évek	180
1960-as évek	258
1970-es évek	340
1980-as évek	379
1990-es évek	368
2000-es évek	512
2010-ben	56
2011-ben	1

A nyomtatásban megjelentetett szakmai kiadványok, a könyvtárosi segédkönyvek, a bibliográfiák, a könyvtári híradók és egyéb szakterületi folyóiratok (köztük az 1876-ban megindult *Magyar Könyv-Szemle*) között először 1952-ben jelenik meg a diafilm, 1982-ben a mikrofilm, 1989-ben a hajlékonylemez (floppy), majd a CD-ROM és 1997-től a webes dokumentumok. A *Kronológiában* említett kiadványok sorát egy 2010. október 14-i konferencia tanulmányainak 2011-ben közreadott kötete zárja.

Gerő Gyula a négy kötetben a magyar, illetve magyarországi könyvtárosság több mint egy évezredét mutatja be a 18830 esemény leírásával, a név szerint említett, több mint 5700 személyre és a szintén több mint 3600 hatóságra, intézményre, szervezetre vonatkozó adatokkal. Ahogyan a kötetekben latinul és magyarul is mottóként megfogalmazta: Ami erőmből telt megtettem / Bevégeztem amit elkezdtem. Nos, ha Gerő Gyula be is fejezte, remélhetőleg a ha-

zai könyvtárosság történetének ez a megkerülhetetlen forrásbázisa nem fejeződik be 2010 végével, hanem intézményesítve (akár a Könyvtári Intézet keretében) tovább épül – a későbbiekben szabad webes hozzáféréssel a könyvtárügy, illetve az egyes könyvtárak történetének kutatói számára. Hasznosításával remélhetően minden könyvtári honlapon olvasható lesz a 'Rólunk' menüpont alatt legalább néhány mondat az intézmény megalapításának, létrejöttének hiteles körülményeiről, gyűjteményének eredetéről, az esetleges elődintézményekről.

Gerő Gyula történeti kronológiája a könyvtártörténet-írás egyik műfajában alkotott maradandót. A kötetek adatgazdagsága remélhetően inspirálóan hat majd hazai könyvtárügyünk, különösen a 20. századi könyvtári ellátottság, a 20. századi könyvtári intézmények, a 20. századi könyvtárosság kritikai szemléletű történeti feldolgozására is.

KÉGLI FERENC

Ein Heiliger unterwegs in Europa, Tausend Jahre Koloman-Verehrung in Melk (1014–2014), Hrsg. von Meta Niederkorn-Bruck, Wien, Weimar, Köln, Böhlau, 2014, 528 p. ISBN 978-3-205-79556-8

Szent Kálmán Stockerau környéki erőszakos halálának (1012) és melki eltemetésének (1014) ezredik évfordulója kínált arra alkalmat, hogy 2012-ben a melki apátságban egy reprezentatív konferencián tekintsék át tiszteletének legkülönfélébb szempontjait. Jelen kötet a konferencián elhangzott előadások javát, összesen 21-t tartalmaz, ami egyfelől örvendetes, másfelől magyar előadó hiányában a hazai olvasóban jogos hiányérzetet kelt. A kötet szerkesztőjének, Meta Niederkorn-Brucknak neve (Mittelalterliche Geschichte und Historische Hilfswissenschaften, Universität Wien) ugyanakkor megnyugtathatja az olvasót, hiszen ő a kérdéskör legjobb osztrák ismerője, akinek munkái mindmáig alapvető kézikönyvei a Kálmán-kutatásnak (*Der heilige Koloman, Der erste Patron Niederösterreichs*, Studien und Forschungen aus dem Niederösterreichischen Institut für Landeskunde 16, Wien, 1992, nem kevésbé korábbi